

ПРОЦЕСИ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ Й ПЕРЕНЕСЕННЯ В УМОВАХ МІЖМОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Метою кожного заняття по вивченню іноземної мови є як засвоєння лексичного матеріалу, так і змісту й структури іншомовних текстів. Стратегічною метою навчання іноземним мовам у вузі є засвоєння матеріалу всього навчального курсу, засвоєння іншомовної лексики, навичок читання, аналізу й конструювання іншомовних текстів. Для студентів немовних спеціальностей (до яких належать інженери-педагоги) кінцевим результатом повинно бути оволодіння мовою не нижче інтернаціонально прийнятого рівня B2, що передбачає

- знання основних закономірностей граматичної будови, орфоепічних форм досліджуваної мови;
- володіння навичками грамотного письма;
- читання й розуміння текстів професійної спрямованості без словника;
- розуміння іноземної мови;
- володіння навичками говоріння;
- уміння підтримувати світську бесіду;
- спілкування на професійні теми.

Вивчення особливостей прояву інтерференції й перенесення має великий науковий і практичний інтерес у зв'язку з необхідністю оптимізації процесу навчання, у якому пам'ять виступає як одна із ключових ланок. Організація навчання з урахуванням закономірностей прояву інтерференції переносу у людей, що вивчають одну або кілька іноземних мов, дозволяє зменшити або повністю виключити явища негативного перенесення й сприяти позитивному. Ця проблема є актуальною, тому що знання іноземної мови - це, найчастіше, необхідна умова професійного зростання. При цьому дослідження процесів інтерференції й перенесення при вивченні іноземних мов дозволить глибше зрозуміти механізм втрати інформації у процесі засвоєння і виявити умови оптимізації навчання.

Аналіз останніх публікацій з цієї проблеми показав, що дослідженням явищ інтерференції й перенесення займалися багато закордонних і вітчизняних учених (Р. Вудворст, К. Холанд, А.А. Смирнов, Ф.Д. Горбов, А.Р. Лурія)[6, 7, 8]. У своїх роботах основну увагу вони приділяли особливостям інтерференційної взаємодії послідовних завчань матеріалу. У ряді експериментів по вивченню впливу попередньої діяльності на наступну (проактивна інтерференція), а також впливу наступної діяльності на збереження слідів попередньої (ретроактивна інтерференція) були отримані дані про те, що менш стійкі сліди короткочасної пам'яті більше піддаються інтерференції, ніж більш стійкі сліди довгострокової пам'яті [1, 2]. Спеціальний аналіз показав, що в КП і ДП існує установка на добір окремих елементів тексту, релевантних до його значеннєвого змісту, що полегшує структурування інформації. При інтерференційній взаємодії елементів тексту відсіюються ті, які не несуть значеннєвого навантаження. Укрупнення значеннєвих блоків тексту за рахунок елементів, що не несуть основного значеннєвого навантаження ускладнює процес структурування й підвищує рівень інтерференції.

Виклад основного матеріалу. Ми розглядаємо процес інтерференції й перенесення у зв'язку із двомовністю, тобто попереминим використанням двох мов:

рідної і іноземної. Двомовність - це змінна величина, що залежить як від суб'єктивних, так і від об'єктивних факторів і являє собою специфічний механізм сформованості знань і їхньої передачі. Ступінь володіння іноземною мовою визначається багатьма факторами, такими як: вік, індивідуально-психологічні особливості, здібності, мотивація, застосовність мов для комунікації, емоційне ставлення до них, літературно-культурна цінність кожного з них.

Вивчення й наступне використання іноземної мови передбачає вплив рідної мови. Численні дослідження пам'яті показали, що знання однієї мови найчастіше заважає вивченню наступних. Явища інтерференції (від латин. *Inter* - взаємно, між собою й *ferio* - ударяю, вражаю), що виникають при вивченні й поперемінному використанні двох і більше мов, викликає великий інтерес психології. Множинні пересічні словесні асоціації, що існують у двомовного, інтерферують один з одним, особливо в говорінні й при письмі. Звичайно, термін інтерференції служить для позначення гальмуючого впливу одних - уже наявних навичок - на інші, що підлягають засвоєнню. Слід зазначити, що не завжди вплив рідної мови на іноземну має негативний результат. Деякі особливості рідної й досліджуваної мов можуть збігатися. Коли різні форми або вербальні конструкції збігаються в рідній (первинній) і досліджуваній (вторинній) мові, то спостерігається позитивний вплив попереднього на вивчення нового, котре називається «перенесення навичок» або «сприяння». Міцність і тривалість зберігання слідів сприяє позитивному перенесенню, що забезпечує використання раніше засвоєних знань і навичок в інших аналогічних ситуаціях. Переносу сприяє розуміння не тільки зовнішніх рис подібності об'єктів, але й виявлення загальних принципів їхньої організації.

Причини багатьох явищ інтерференції найчастіше можна визначити лінгвістичними методами, шляхом порівняння фонетичних і граматичних систем двох мов і визначення їхнього розходження. Однак інтерференція величина змінна, як і білінгвізм. Картина впливу двомовності на мовлення індивіда змінюється залежно від багатьох факторів, причому більшість з них екстралінгвістичні, наприклад: здатність мовця розмежовувати дві мови, ступінь володіння двома мовами, спосіб вивчення, ставлення до мови. Таким чином, явище інтерференції, як і білінгвізму, краще розглядати в широкому психологічному контексті.

Інтерференція може спостерігатися на різних мовних рівнях і в різних аспектах мови. Відповідно до цього можна виділити такі її типи: мовна - графічна, орфографічна, фонетична, лексична, морфологічна, фразеологічна, граматична; мовна - стилістична, нормативна; комунікативна - тематична, ситуативна.

На початковому етапі вивчення мови яскраве вираження має фонетична інтерференція, тому що фонетичні звуки різних мов збігаються вкрай рідко. Вивчення фонетичної інтерференції складається із з'ясування того, як носій мови сприймає й відтворює звуки однієї мови, яку можна назвати вторинною (нерідною), з погляду іншої, первинної (рідної).

Прикладом граматичної інтерференції може служити неправильне розміщення слів у реченні. Наприклад, в англійській мові, на відміну від російської, порядок слів має велике значення. Наприклад, перекладом російського речення «*Я його бачу*» найчастіше буває «*I him see*», що є неприпустимим в англійській мові.

Одним з важливих завдань при дослідженні вербальної пам'яті є вивчення процесу зберігання інформації, тобто утворення, зберігання й відновлення слідів когнітивної пам'яті (КП) та довгострокової пам'яті (ДП). Сьогодні уже накопичена велика кількість даних щодо факторів, які впливають на ці процеси. Було встановлено, що сліди КП в одних випадках можуть закріплюватися й переходити в довгострокову пам'ять (ДП), в інших же випадках

вони послабляються й зникають одразу після їхнього утворення. Остання обставина обумовлена двома основними причинами: природним, спонтанним руйнуванням сліду і явищем інтерференції.

При дослідженні процесів ДП давно було замічено, що забування може бути пов'язане не тільки із згасаючим гальмуванням, що виникає при відсутності закріплення, але також з явищем репродуктивної інтерференції, що перешкоджає закріпленню слідів пам'яті й знижує ефективність відтворення. Інтерференція може проявлятися в гальмуючому впливі наступної діяльності на попередню й навпаки.

К.Ховланд наводить наступну схему експерименту по дослідженню інтерференції:

1. Ретроактивна інтерференція

Експериментальна група	Контрольна група
1. Вчить завдання А	1. Вчить завдання А
2. Вчить завдання В	2. Відпочиває
3. Відтворює завдання А	3. Відтворює завдання А

Такий експеримент завжди показує перевагу контрольної групи при відтворенні першого завдання (А), тому що утворені при цьому сліди пам'яті могли безперешкодно закріплюватися в інтервалі між завчанням і відтворенням. Експериментальна група відтворює завдання А в значно меншому обсязі, тому що нова діяльність, що вторгається в інтервалі між завчанням і відтворенням, перешкоджає збереженню слідів попередньої діяльності. Ховланд підкреслює, що ретроактивна інтерференція впливає не на завчання першого завдання (тому що воно закінчується до початку нової діяльності), а на його збереження й відтворення [1].

2. Проактивна інтерференція

Експериментальна група	Контрольна група
1. Вчить завдання В	1. Відпочиває
2. Вчить завдання А	2. Вчить завдання А
3. Відтворює завдання А	3. Відтворює завдання А

Такий досвід показує, що попередня діяльність також може знижувати продуктивність засвоєння наступного матеріалу. Тут результати відтворення у контрольній групі також звичайно вищі, ніж в експериментальній.

Іноді (наприклад, якщо матеріал в обох випадках тотожний) попередня діяльність може поліпшити результат наступної. У цьому випадку спостерігається не інтерференція, що завжди має гальмуючий вплив, а протилежний ефект - сприяння.

Експериментальні дані свідчать про те, що сліди КП значно більше піддаються інтерференції, ніж сліди ДП. Це пов'язано з тим, що сліди тільки що сприйнятих сигналів ще неміцні, не стійкі й тому легко піддаються гальмуючому впливу наступної діяльності, тобто виникає явище ретроактивної інтерференції. Необхідно певний час і сприятливі умови (відсутність сторонніх сигналів) для того, що сліди пам'яті могли усталитися, консолідуватися. Очевидно, фізіологічний механізм інтерференції в процесах пам'яті пов'язаний із установленим І.П. Павловим законом взаємної індукції нервових процесів, відповідно до якого активний осередок збудження, що виникає в одній ділянці кори мозку, може робити гальмуючі дії на інші, одночасно діючі ділянки. Якщо в цих ділянках ще тривав процес консолідації слідів пам'яті, він припиняється. Подібне явище можна спостерігати в учнів у тривожній для них обстановці іспитів, коли їм важко відтворити

недавно засвоєний і ще не досить закріплений матеріал. Цей матеріал може пізніше спонтанно відновитися, тобто виникає ремінісценція.

Щодо ДП досить ґрунтовно були досліджені фактори, що впливають на величину інтерференції. Найважливішим серед них є ступінь подібності спочатку заученого й наступного (або проміжного матеріалу). Робінсон, що досліджував цей процес, висловив таку гіпотезу. Якщо при тотожності первісного й проміжного матеріалу відбувається позитивне перенесення, а при відсутності подібності перенесення наближається до нуля, то в проміжних положеннях повинні спостерігатися різні ступені гальмування. В експерименті Робінсон визначав подібність через кількість тотожних одиниць у проміжному й первісному матеріалах.

Висновки. Аналіз літератури й результатів проведених експериментів з іншомовним вербальним матеріалом дозволяє зробити такі висновки:

1. Інтерференція призводить до зниження повноти й точності відтворення інформації, що заучується. Це явище є наслідком утруднення самонастроювання й саморегуляції мнемічної системи в процесі перетворення й засвоєння інформації. У КП і ДП основними причинами забування є стирання слідів і репродуктивна інтерференція.

2. Основними факторами, що визначають прояв інтерференції в мнемічній системі при перетворенні одночасно й послідовно пропонованої інформації, є:

- об'єктивні характеристики пропонованої інформації: міра важкості вербальної інформації, послідовність подачі матеріалу, час, що відводиться на завчання й відпочинок, ступінь подібності між первісним матеріалом і наступним та ін.;

- суб'єктивні фактори: швидкість переробки інформації й самонастроювання, способи перетворення й перекодування інформації, визначення складності мнемічного завдання, тактика заучування й відтворення.

3. Якісний відбір інформації при переході із КП у ДП є найважливішим механізмом функціонування пам'яті. Цей відбір визначається мотиваційними установками.

4. Чіткість і структура матеріалу відіграє важливу роль при обробці матеріалу в короткочасній пам'яті. Два складних уривки інтерферують набагато сильніше, ніж два легких.

5. Обсяг і швидкість переробки інформації є важливим критерієм продуктивного запам'ятовування.

6. Різні перешкоди в процесі діяльності: шум, дефіцит часу та ін.; виступають в ролі інтерферуючих перешкод. Особливості взаємозв'язку між вправами усередині якої-небудь конкретної діяльності також можуть виступати в ролі інтерферентів.

7. Об'єктивні характеристики пропонованої інформації можуть представляти різний ступінь складнощів для її перетворення в мнемічній системі у зв'язку з функціональними особливостями й змістом пам'яті суб'єкта, і відповідно викликати різний рівень інтерференції.

8. Утворення міцних слідів пам'яті в процесі засвоєння знань і наступна консолідація слідів сприяє їхньому тривалому зберіганню й перешкоджає стиранню, в основі якого лежить гаснуче гальмування й інтерференція. Причому чим слабкішим є слід пам'яті й чим рідше засвоєне знання застосовується на практиці, тим швидше настає гальмування.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні та більш глибокому аналізі процесів інтерференції й перенесення при вивченні іноземних мов, що дозволить глибше зрозуміти механізм втрати інформації у процесі засвоєння і виявити умови

оптимізації навчання.

Список використаних джерел

1. Бочарова С.П. Память в процессах обучения и профессиональной деятельности / С.П. Бочарова. - Тернополь, Астон, 1998. – 350 с.
2. Бочарова С.П. Исследование явлений интерференции в процессе обучения англоговорящих студентов / С.П. Бочарова, А.А. Иванченко // Вестник ХГУ, X. : 1984. – 253 с. - Психология деятельности и познавательных процессов. – ХГУ. - С. 62-68.
4. Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание / П.И. Зинченко. - М. : Просвещение, 1961. - 562 с.
5. Кисель С.Г. Память и личность: Монография / Украинская инженерно-педагогическая академия / Сергей Григорьевич Кисель. – X. : УИПА, 2005. – 424 с.; Библиогр. : С. 398-423.
6. Лурия А.Р. Язык и сознание / А.Р. Лурия. - М. : МГУ, 1979. – 320 с.
7. Лурия А.Р. Мозг человека и психические процессы / А.Р. Лурия. - М. : АПН РСФСР, 1963. – 275 с.
8. Смирнов А.А. Проблемы психологии памяти /А.А. Смирнов. - М. : Просвещение, 1996. - 422 с.

Зеленин Г.І.

Процеси інтерференції й перенесення в умовах міжмовної взаємодії при навчанні студентів іноземній мові

У статті розглядається процес, поняття та причини явищ інтеграції й перенесення у зв'язку із двомовністю. У статті наведено приклади інтеграції та розглянута схема експерименту з дослідження інтерференції (ретроактивна інтерференція, проактивна інтерференція).

Ключові слова: іноземна мова, інтерференція, міжмовна взаємодія, перенесення, ретроактивна інтерференція, проактивна інтерференція, двомовність.

Зеленин Г.И.

Процессы интерференции и переноса в условиях межъязыкового взаимодействия при обучении студентов иностранному языку

В статье рассматривается понятие, процесс и причины явлений интерференции и переноса в связи с двуязычием. В статье приводятся примеры интерференции и рассмотрена схема эксперимента по исследованию интерференции (ретроактивная интерференция, проактивная интерференция).

Ключевые слова: иностранный язык, интерференция, межъязыковое взаимодействие, перенос, ретроактивная интерференция, проактивная интерференция, двуязычие.

G. Zelenin

Processes of Interference and Transfer in Conditions of Interlingual Interaction while Teaching Students to a Foreign Language

The article deals with the concept, process and causes of interference and transfer in the connection of bilingualism. The examples of interference are given and the scheme of the experiment in interference researches are considered (retrospective interference, proactive

interference).

Key words: foreign language, interference, interlingual interaction, transfer, retrospective interference, proactive interference, bilingualism.